

Nr 208.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anordnande under år 1944 av en allmän jordbruksräkning; given Stockholms slott den 25 februari 1944.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

A. Pehrsson-Bramstorp.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 februari 1944.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, QUENSEL, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, GJÖRES, EWERLÖF, RUBBESTAD.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Pehrsson-Bramstorp.

Allmänna jordbruksräkningar verkställdes åren 1927, 1932 och 1937 i samband med de allmänna fastighetstaxeringarna åren 1928, 1933 och 1938.

Då 1938 års fastighetstaxering skulle äga rum, framlade Kungl. Maj:t efter framställning från statistiska centralbyrån och lantbruksstyrelsen den 26 februari 1937 proposition (nr 147) till riksdagen angående anordnande av allmän jordbruksräkning år 1937. Vad i propositionen hemställdes blev av riksdagen bifallet och, sedan förordning om allmän jordbruksräkning utfärdats den 21 juli 1937 (nr 738), ägde den ifrågavarande räkningen rum den 15 september nämnda år i anslutning till 1938 års allmänna fastighetstaxering. Samtliga för jordbruksräkningen erforderliga uppgifter insamlades därvid å fastighetsdeklarationerna, vilka först utnyttjades för taxeringsarbetet och sedan, efter mitten av juli månad år 1938, överlämnades till statistiska centralbyrån för den statistiska bearbetningen.

Då man icke ansåg sig kunna påräkna, att taxeringsmyndigheterna skulle vara i tillfälle att vidtaga särskilda åtgärder för infordrande av sådana fastighetsdeklarationer, som icke ansågos erforderliga för själva taxeringsarbetet, eller granska och komplettera de avgivna deklarationerna i avseende på de speciellt för jordbruksräkningen avsedda uppgifterna, utsågos särskilda organ, som kunde utföra det direkt för jordbruksräkningen erforderliga arbetet. På landsbygden åvilade detta arbete i första hand hushållningssällskapen, åt vilka det överlämnades att på lämpligaste sätt anordna arbetet ute i socknarna för jordbruksräkningens utförande. I främsta rummet anlätade sällskapen därvid sina sockenavdelningar, men, där organisationen av dessa icke var tillräckligt stark, anförtroddes uppdraget åt andra, sällskapen underlydande organ, eller ock träffades överenskommelse med beredningsnämnderna att mot särskild ersättning ombesörja även det för jordbruksräkningen erforderliga arbetet. Som lokala organ för jordbruksräkningen i städerna fungerade vederbörande magistrat eller stadsstyrelse och i Stockholm överståthållarämbetet. Som bidrag till hushållningssällskapen för det arbete, som jordbruksräkningen medförde för sällskapen och deras organ, anvisades på riksstaten för budgetåret 1938/39 under sjunde huvudtiteln ett reservationsanslag av 50 000 kronor. Inalles utbetalades i ersättning till hushållningssällskapen ett belopp av 49 947 kronor 70 öre.

Utom förenämnda anslag, vilket skulle utgå såsom ersättning till hushållningssällskapen för deras arbete med jordbruksräkningen, anvisades på riksstaten för budgetåret 1938/39 i och för jordbruksräkningen ett reservationsanslag av 100 000 kronor till avlöningskostnader (vartill kommo provisorisk avlöningsförstärkning och dyrtidstillägg, utgående från sjunde huvudtitelns förslagsanslag) och dessutom 20 000 kronor för expenser, utgående av det till centralbyråns förfogande ställda förslagsanslaget till omkostnader. I riksstaten för budgetåret 1939/40 anvisades för fortsatt arbete med jordbruksräkningen ett reservationsanslag av 70 000 kronor till avlöningskostnader och dessutom 15 000 kronor till expenser, utgående av förslagsanslaget till omkostnader. Å tilläggsstat II till riksstaten för samma budgetår anvisades ytterligare ett reservationsanslag av 65 500 kronor till avlöningskostnader och dessutom 14 000 kronor till expenser, utgående av förslagsanslaget till omkostnader. Av de sålunda anvisade medlen, inalles 235 500 kronor till avlöningskostnader och 49 000 kronor till expenser, åtgingo för genomförande av 1937 års jordbruksräkning följande belopp, nämligen till avlöningar till personalen 228 925 kronor 76 öre, till tryckning av kartoliner samt hyra för maskiner 30 030 kronor 50 öre samt till övriga expenser 14 297 kronor 69 öre, varav till bränsle, lyse och vatten 1 504 kronor 41 öre. Om de förut nämnda kostnaderna för ersättning till hushållningssällskapen medräknas, blir totala utgiftsbeloppet för 1937 års jordbruksräkning 323 201 kronor 65 öre, obräknat kostnaderna för dyrtidstillägg och provisorisk avlöningsförstärkning (före $\frac{1}{7}$ 1939) och kristillägg samt för tryckning av berättelsen, vilket senare belopp (12 500 kronor 42 öre) påfördes det till centralbyråns förfogande ställda förslagsanslaget till publikationstryck för budgetåret 1940/41.

Gällande taxeringsförordning förutsätter, att allmän fastighetstaxering skall äga rum vart femte år med utgångspunkt från år 1933. Den fastighetstaxering, som skulle ägt rum år 1943, har emellertid genom särskilda beslut uppskjutits till år 1945. De för taxeringsarbetet erforderliga fastighetsdeklarationerna skola avlämnas senast den 15 september 1944.

I gemensam skrivelse den 11 februari 1944 ha *lantbruksstyrelsen* och *statistiska centralbyrån* upptagit frågan om planläggningen av en jordbruksräkning hösten 1944 samt därvid hemställt, bland annat, att Kungl. Maj:t måtte utverka riksdagens medgivande, att en allmän jordbruksräkning anordnas år 1944 i anslutning till den allmänna fastighetstaxeringen år 1945, och att för ändamålet under budgetåret 1944/45 ställes till statistiska centralbyråns förfogande ett belopp å 60 000 kronor som reservationsanslag till löner och rörligt tillägg samt ett belopp å 21 000 kronor till omkostnader.

Ämbetsverken ha erinrat, att vid de tidigare verkställda jordbruksräkningarna uppgifterna för desamma insamlats samtidigt med och på samma blankett som uppgifterna för fastighetstaxeringen, varvid materialet först använts för taxeringsarbetet. Till följd härav hade den statistiska bearbetningen av materialet icke kunnat taga sin början, förrän nämnda taxeringsarbete avslutats, d. v. s. under sommaren efter det år, då uppgifterna insamlats. Ett dylikt dröjsmål med uppgifternas bearbetande innebure en allvarlig olägenhet, särskilt under nuvarande krisförhållanden. Emellertid hade i juni varje år fr. o. m. år 1940 företagits av krisförhållandena betingade fristående arealinventeringar och kreatursräkningar, omfattande år 1943 hela och övriga år större delen av landet. Bearbetningen av materialet kunde vid dylika inventeringar taga sin början omedelbart efter uppgifternas insamlande, och resultatet kunde på grund därav föreligga färdigt jämförelsevis tidigt.

Ämbetsverken, vilka beträffande de uppgifter, som borde insamlas vid 1944 års jordbruksräkning, samrått med statens livsmedelskommission och 1942 års jordbrukskommitté, ha härutinnan anfört i huvudsak följande.

Trots det myckna arbete, som nedlagts på att göra de vid arealinventeringar och kreatursräkningar insamlade uppgifterna så fullständiga som möjligt, låter det sig knappast göra att anskaffa ett så gott material som vid de allmänna jordbruksräkningarna. Till följd av att dessa företagas i samband med de allmänna fastighetstaxeringarna äro nämligen kontrollmöjligheterna i fråga om materialets fullständighet och riktighet betydligt större. Detta gäller beträffande brukningsdelarnas åkerareal och den därpå grundade storleksgrupperingen framför allt av den anledningen, att det vid en på dylikt sätt företagen jordbruksräkning är möjligt att erhålla kännedom dels om de talrika fall, då två eller flera jordbruksfastigheter ligga i sambruk med varandra och som vid en storleksgruppering böra räknas som en enhet, och dels om de likaså talrika fall, då jordbruksfastigheter äro uppdelade på två eller flera brukningsdelar. Detta utesluter emellertid icke, att den vid 1943 års arealinventering och kreatursräkning verkställda grupperingen efter åkerjordens användning respektive kreaturens antal i kombination med storleken av åkerarealen kan användas för en motsvarande gruppering vid en kommande jordbruksräkning med utgångspunkt från en därvid erhållen gruppering av brukningsdelarna efter åkerarealens storlek, under förutsättning att

tidsintervallen ej blir för lång. Det sagda skulle således innebära, att en allmän jordbruksräkning är erforderlig för införskaffande av uppgifter om den totala åkerarealen, varvid måste tillses, att de olika brukningsdelarna kunna särskiljas vid den statistiska bearbetningen, men att däremot uppgifter om åkerarealens fördelning efter användning samt om kreaturen icke skulle behöva insamlas för jordbruksräkningen vid en kommande fastighetstaxering. Som ytterligare skäl för att sistnämnda uppgifter icke infordras kan ock nämnas, att enligt vad under hand inhämtats, livsmedelskommissionen kommer att framställa önskemål om en arealinventering och kreatursräkning även nästkommande juni månad, varför, om detta bifalles, uppgifter om åkerjordens användning och kreaturen skulle komma att infordras både i juni och den 15 september 1944. Endast i den mån dylika uppgifter erfordras för den allmänna fastighetstaxeringen, torde de behöva införskaffas å fastighetsdeklarationerna.

Det är emellertid icke endast i fråga om den totala åkerarealen en med fastighetstaxering kombinerad jordbruksräkning har en utomordentligt stor betydelse utan beträffande arealens fördelning överhuvud på olika ägoslag. Härvid må särskilt erinras om den bearbetning av uppgifterna om skogsmarkens areal, som företogs vid den senaste allmänna jordbruksräkningen och som enligt av Kungl. Maj:t givna direktiv är avsedd att göras fortlöpande. I brev den 11 juni 1937 anbefalldes Kungl. Maj:t statistiska centralbyrån att vid uppgörande av förslag till allmän jordbruksräkning år 1937 jämväl beakta det i Kungl. Maj:ts proposition nr 148 samma år angående anslag till riksskogstaxering och avverkningsstatistik framlagda, av riksdagen utan erinran lämnade förslaget om anordnande, på grundval av det vid de allmänna jordbruksräkningarna infordrade primärmaterialiet, av en fortlöpande statistik rörande skogsmarkens fördelning på olika brukarekategorier.

Ämbetsverken anse därför, att den fördelning av arealen på olika ägoslag, som självfallet kommer att införskaffas för den allmänna fastighetstaxeringens räkning, även bör användas för jordbruksräkningen.

Med hänsyn till de efter senaste allmänna jordbruksräkning verkställda trädgårdsinventeringar ha ämbetsverken ansett, att uppgifter om trädgårds- och fruktodling icke behöfde införskaffas i samband med en kommande jordbruksräkning.

Vidare ha ämbetsverken föreslagit, att den uppdelning av åkerjorden på fastmarksjord och torvmarksjord, som ägde rum vid 1937 års jordbruksräkning, icke skulle verkställas vid den kommande jordbruksräkningen. Det visade sig nämligen vid 1937 års räkning, att uppgifterna voro så ofullständiga, att det var förenat med mycket arbete att bringa desamma i användbart skick. Till följd därav måste statistiska centralbyrån av kostnadsskäl inskränka bearbetningen till ett fåtal län.

För att belysa arbetsförhållandena vid jordbruket ha ämbetsverken föreslagit, att uppgifter skulle insamlas vid nästa jordbruksräkning om antalet i bruk varande större redskap eller maskiner vid jordbruket, i vad mån dylika ägdes gemensamt av flera fastigheter, om de vore lånade eller förhyrda, om elektrisk kraft användes för driften samt om vattenledning och avlopp funnes. Dylika uppgifter hade icke infordrats vid någon tidigare jordbruksräkning. Vidare ha ämbetsverken förordat, att uppgifter inhäm-

tades angående ensileringsanläggningar. Tidigare hade uppgifter om ensileringsanläggningar icke insamlats. Liksom vid de föregående jordbruksräkningarna borde även denna gång uppgifter insamlas om nyodlingar sedan senaste jordbruksräkning samt om dränering och gödselvård.

Under framhållande av olägenheten med den försening av den statistiska bearbetningen, som det hittills tillämpade förfaringssättet vid jordbruksräkningens förening med fastighetstaxeringen innebure, ha ämbetsverken uttalat, att det framförallt vore av vikt att uppgifter om fördelning av arealen på olika ägoslag erhöles så snart som möjligt. Härom ha ämbetsverken vidare yttrat följande.

Om uppgifter angående åkerjordens användning och kreaturens antal samt om trädgårdsodlingen icke insamlas för jordbruksräkningen, skulle det endast bliva fråga om relativt få uppgifter, som vore erforderliga för densamma. Man kunde då tänka sig den möjligheten, att uppgifterna för jordbruksräkningen inhämtades på en särskild blankett i form av en bilaga på ett särskilt blad i deklaraionsformuläret, som med hjälp av perforering lätt kunde avskiljas från det övriga deklaraionsformuläret och på ett tämligen tidigt stadium insändas till vederbörande hushållningssällskap för vidare befordran till statistiska centralbyrån. Vissa uppgifter, såsom ägares och brukares namn, fastighetens beteckning och areal, nyodlingar och dränering måste i så fall av uppgiftslämnaren lämnas på tvenne ställen, enär de även ingå i det egentliga deklaraionsformuläret, men då ett flertal uppgifter avses skola uteslutas från uppgiftsformuläret, torde arbetet likväl bliva mindre betungande för uppgiftslämnarna än vid tidigare jordbruksräkningar.

Det ifrågasatta förfaringssättet skulle dock endast gälla jordbruksfastighet, under det att deklaraionsmaterialet för annan fastighet liksom vid tidigare tillfällen skulle ställas till statistiska centralbyråns förfogande för bearbetning efter taxeringsarbetets avslutande. Vad angår annan fastighet än jordbruksfastighet, skulle vid denna jordbruksräkning huvudsakligen endast uppgifter om åkerareal vara av intresse, varför några särskilda uppgifter icke skulle behöva införskaffas för jordbruksräkningen.

Om det beträffande jordbruksfastighet ifrågasatta förfaringssättet skulle komma till användning, synes det lämpligt, att bilagan för jordbruksräkningen insändes till vederbörande hushållningssällskap, å landet av beredningsnämndens ordförande och i stad av fastighetstaxeringsnämndens ordförande. Detta bör äga rum så snart som möjligt efter det de ifrågavarande nämnderna avslutat sitt arbete, förslagsvis å landet senast den 31 december 1944, i Stockholms stad den 30 juni och i övriga städer den 10 april 1945. För detta torde krävas ett åläggande för de berörda nämndernas ordförande. Materialet skulle sedan inom 14 dagar kunna av hushållningssällskapen insändas till statistiska centralbyrån.

Då emellertid fastighetstaxeringslängderna, som vid de föregående jordbruksräkningarna lämnat såväl statistiska centralbyrån som hushållningssällskapen goda möjligheter till kontroll beträffande materialets fullständighet, vid den ifrågasatta tiden icke kunna ställas till förfogande, måste vissa åtgärder vidtagas att ersätta dessa kontrollmöjligheter. Detta torde kunna vinnas förmedelst medverkan av hushållningssällskapens lokala organ, som borde tillse, att materialet är fullständigt och riktigt i enlighet med av statistiska centralbyrån lämnade anvisningar. För ordningens skull borde dessa lokala organ avgiva intyg om materialets fullständighet på samma sätt

som kristidsnämnderna vid arealinventeringarna. De lokala organens arbete torde åtminstone till en del kunna utföras redan under den tid taxeringsarbetet pågår och i övrigt under den tid, som förflyter mellan den tidpunkt, då fastighetslängderna författningsenligt skola vara färdiga, nämligen å landet den 15 december 1944, i Stockholms stad den 15 juni och i övriga städer den 25 mars 1945, och den förslagsvis angivna tiden för insändandet av materialet. För arbetets utförande vore önskvärt, att tillgång till såväl fastighetsdeklarationerna som fastighetstaxeringslängderna kunde givas.

Enligt det förut framlagda förslaget skulle den statistiska bearbetningen kunna påbörjas omkring ett halvt år tidigare än vid de föregående jordbruksräkningarna, nämligen i januari 1945 i stället för i juli samma år.

*Departements-
chefen.*

Enligt den förut av statsmakterna godkända planen skulle fastighetstaxering rätteligen ha ägt rum år 1943 och jordbruksräkning alltså ett år tidigare. Fastighetstaxeringen har emellertid, som förut erinrats, uppskjutits till år 1945. I enlighet med vad tidigare förutsatts bör ställning därför nu tagas till frågan om planläggning av en allmän jordbruksräkning innevarande år. Förslag i detta avseende har även framlagts av lantbruksstyrelsen och statistiska centralbyrån.

Beträffande de uppgifter som böra insamlas vid årets jordbruksräkning ha ämbetsverken föreslagit en viss inskränkning i förhållande till 1937 års jordbruksräkning på grund av att motsvarande uppgifter i annan ordning insamlats eller komma att insamlas. Denna inskränkning avser åkerjordens användning och antalet kreatur samt trädgårds- och fruktodlingen. Å andra sidan skulle årets uppgifter omfatta även vissa förhållanden, som icke medtagits i tidigare räkningar, nämligen beträffande i bruk varande större redskap eller maskiner vid jordbruket och angående ensileringsanläggningar. Vad sålunda föreslagits av ämbetsverken kan jag i huvudsak biträda. Slutlig ståndpunkt till dessa spörsmål torde dock böra tagas först i samband med fastställandet av formulären för den allmänna fastighetsdeklarationen.

Vad ämbetsverken föreslagit om ett tidigare påbörjande av den statistiska bearbetningen anser jag mig böra tillstyrka.

Kostnaderna för jordbruksräkningen ha av ämbetsverken — fränsett kristillägg — uppskattats till 334 000 kronor. Ökningen av kostnaderna i förhållande till 1937 års räkning beror huvudsakligen på stegrade avlöningar. Härjämte har ersättningen till hushållningssällskapen beräknats höjd med 10 000 kronor.

Då bearbetning av det statistiska materialet beräknas komma att påbörjas redan under första hälften av år 1945, skulle för nästa budgetår erfordras ett belopp av 60 000 kronor till avlöningar och ett belopp av 21 000 kronor till omkostnader vid statistiska centralbyrån. Chefen för finansdepartementet torde i annat sammanhang komma att underställa Kungl. Maj:t denna anslagsfråga.

Riksdagens medgivande till anordnande under hösten 1944 av en ny allmän jordbruksräkning torde emellertid nu böra inhämtas.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att medgiva, att en allmän jordbruksräkning må, i huvudsaklig överensstämmelse med av mig tillstyrkt förslag, anordnas under år 1944 i anslutning till den kommande allmänna fastighetstaxeringen.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Per Eldin.
